

Тетяна УВАРОВА,

orcid.org/0000-0003-2628-7399

кандидат мистецтвознавства,

доцент кафедри мистецтвознавства та загальногуманітарних дисциплін

Міжнародного гуманітарного університету

(Одеса, Україна) *skalatatjana@ukr.net*

Тетяна СТАС,

orcid.org/0000-0003-3036-7842

кандидат педагогічних наук,

доцент кафедри кіно і телебачення

Міжнародного гуманітарного університету

(Одеса, Україна) *stastv86@gmail.com*

МЕДІАГРАМОТНІСТЬ ТА МЕДІАКОМПЕТЕНТНІСТЬ У СУЧАСНІЙ ОСВІТІ: ВИКЛИКИ І ТЕНДЕНЦІЇ

У статті осмислюється стан та виклики сучасної освіти. Досліджується специфіка формування інформаційної і медійної грамотності, медіакомпетентності в умовах соціального дистанціювання через світову пандемію. Розглядаються особливості інформаційної та інтернет-комунікації, виділяється проблема навчання студентів етичних норм комунікації та оволодіння системою правил поведінки в інтернеті – нетикетом як важливої складової частини сучасних медіакомпетентностей викладачів і студентів. Досліджується специфіка застосування мультимедійних технологій в освітньому процесі. Наголошується, що мультимедіа можна розглядати як допоміжний засіб освіти. Аналізуються особливості взаємодії викладачів та студентів у ситуації «надлишковості» інформації, «інформаційної переважаності» та «сумнівності» джерел інформації. Робиться висновок, що нагальним завданням є формування інформаційної зрілості, підготовка до усвідомленого відбору інформації, здійснення її критичного аналізу. Розглядається питання ролі та можливостей соціальних мереж у сучасній освіті, виділяються їхні сутнісні риси та переваги. У статті акцентується на відповідальному формуванні студентами власного медіаконтенту та забезпеченні цифрової репутації. Автори торкаються питання введення мобільних телефонів в освітній процес. Доводиться, що їх використання на заняттях є додатковим освітнім ресурсом. У матеріалах статті розглядаються проблеми якості медіаосвіти, її поточного стану та перспектив. Зроблено висновок, що сучасна освіта знаходиться в ситуації конвергенції світу техніки та технологій, розвиток медіаграмотності як студентів, так і викладачів має стати пріоритетним завданням. Здійснено аналіз організації навчального процесу в умовах карантину. Запропоновано вироблення єдиних стандартів до організації дистанційної освіти в майбутньому. Наголошено, що не всі дисципліни можуть бути опановані дистанційно, а отже, варто виробити змішані форми організації освітнього процесу. Окреслені перспективи організації сучасної дистанційної освіти.

Ключові слова: медіаграмотність, медіакомпетентність, дистанційна освіта, онлайн-освіта, медіатехнології.

Tetiana UVAROVA,

orcid.org/0000-0003-2628-7399

Candidate of Art History,

Associate Professor of the Department of Arts and Humanities Studies

of International Humanitarian University

(Odessa, Ukraine) *skalatatjana@ukr.net*

Tetiana STAS,

orcid.org/0000-0003-3036-7842

Candidate of Pedagogical Sciences,

Associate Professor of the Department of Film and Television

of International Humanitarian University

(Odessa, Ukraine) *stastv86@gmail.com*

MEDIA LITERACY AND MEDIA COMPETENCE IN MODERN EDUCATION: CHALLENGES AND TRENDS

The article comprehends the state and challenges of modern education. The specificity of formation of information and media literacy, media competence in conditions of social distance due to the world pandemic is studied. The peculiarities of information and Internet communication are considered; the problem of teaching students ethical norms of communication and mastering the system of rules of behavior on the Internet – etiquette as an important component of modern media competences of teachers and students is highlighted. The specifics of application of multimedia technologies in the educational process are studied. It is noted that multimedia can be considered as an auxiliary means of education. The peculiarities of interaction between teachers and students in the situation of “redundancy” of information, “information overload” and “doubtfulness” of information sources are analyzed. The conclusion is made that the urgent task is the formation of information maturity, preparation for the conscious selection of information, implementation of its critical analysis. The question of the role and possibilities of social networks in modern education is considered, their essential features and advantages are highlighted. In article the attention is accented on responsible formation by students of own media content and maintenance of digital reputation. The author touches upon the issue of introducing mobile phones into the educational process. It turns out that their use in classes is an additional educational resource. In the materials of the article the author touches upon the problem of media education quality, its current state and prospects. It is concluded that modern education is in a situation of convergence of the world of technology and technology, the development of media literacy of both students and teachers should become a priority. The analysis of organization of educational process in quarantine conditions was made. It was proposed to work out unified standards for organization of distance education in the future. It was noted that not all disciplines can be mastered remotely, so it is necessary to develop mixed forms of educational process organization. The prospects of organizing modern distance education are outlined.

Key words: media literacy, media competence, distance education, online education, media technologies.

Постановка проблеми. Сучасна епоха – епоха радикальних перетворень, у тому числі в освітній сфері. Вплив нових медіа та їх активна інтеграція в університетську освіту призвели до трансформування останньої. Особливої актуальності набуває переосмислення стану сучасної освіти, не тільки під впливом науково-технологічного прогресу та впровадженням нових медіатехнологій, а й у ситуації запровадження карантинних мійр, у зв'язку з поширенням в Україні і світі COVID-19.

Аналіз досліджень. Незважаючи на низку ґрунтовних досліджень, у тому числі Л. Баженової, Е. Бєвора, В. Возчікова, О. Волошенюк, К. Ворсноп, Л. Зазнобіної, В. Іванова, Н. Кирилової, Р. К'юбі, Г. Лассуєла, А. Литвин, М. Маклюєна, Л. Мастермана, О. Мокрогуз, Л. Найдьоновой, Г. Онкович, П. Офдерхейда, С. Пензіної, Б. Потятинника, Ю. Рабіновича, В. Савчук, В. Собкіна, Ю. Усова, Е. Харта, І. Челишевої, Е. Ястребцевої та ін., тема медіаосвіти та аналізу особливостей формування медіаграмотності та медіакомпетентності у зв'язку з стрімким вимушеним переорієнтуванням на дистанційну освіту не була досліджена.

Мета статті. Онлайн-освіта в Україні в умовах карантину демонструє значні прогалини в освітній системі. При цьому карантин проявив проблему в освітньому процесі, яка вирішується важче за технічні недоліки. Більшість викладачів не мають досвіду та навичок, потрібних для ефектної роботи зі студентами в новому, незвичному форматі. Рівень медіакомпетенцій як викладачів, так і студентів різний, швидко адаптуватися до

нових умов вдалося не всім. Спробуємо розглянути найбільш гострі аспекти нового формату взаємодії зі студентами, які виокреслювались задовго до карантину, а поточна кризова ситуація зробила їх більш очевидними.

Виклад основного матеріалу. Комп'ютер, мережеві ресурси, мультимедійні технології, відеозаписи, відеоконференції на початку ХХІ ст. почали активно вкорінюватися в університетських аудиторіях. «Інтернет і сучасні технології не тільки заповнили дефіцит інформації, але й створили ситуацію її надлишковості і виступили серйозними конкурентами традиційних освітніх норм» (Самохвал, 2017: 5). Викладачі, втративши монополію на істину, змушені були пристосуватися до лавиноподібного збільшення кількості інформації, шукати нові способи навчання і ресурси для розвитку свого професіоналізму. Перед викладачем задовго до карантину виникло завдання постійно вдосконалювати власну медіакомпетентність, стати для студентів «провідником» і консультантом в світі інформації, але нині ці завдання ще більше актуалізувались. Карантин виявив невміння більшості студентів працювати з інформацією, продемонстрував низький рівень їх медіакультури та медіаграмотності.

Студент нині одночасно виступає в ролі споживача інформаційного контенту, інформаційних технологій і автора, творця медійних продуктів. Залучення студентів до сучасного інформаційного простору відбувається часто стихійно і не супроводжується педагогічною підтримкою. Тому важливою є проблема навчання студентів

етичних норм комунікації, безпечної поведінки в мережі, ефективного пошуку і відбору інформації і т.д. Обов'язковим стає оволодіння студентською спільнотою нетикетом («netiquette»; від англ. network etiquette) – системою правил поведінки, спілкування, дотримання традицій у мережі Інтернет. Цілком правомірно може виникнути питання: «Хто встановлює ці правила і навіщо? Адже мережа Інтернет – це ніби всесвіт вседозволеності та свободи, і навіщо обмежувати себе певними рамками? Правила нетикету встановлюють користувачі мережі. «Так само, як і в реальному світі, у віртуальному також існують свої правила. Саме від того, який відсоток користувачів дотримується правил віртуального спілкування, залежить зручність існування в мережі всіх інших» (Янчук, 2014: 4). Хоча допоки єдиного документа, що відображає усі правила мережевого етикету і є стандартом для усіх, не вироблено, існують найбільш поширені правила, які має знати кожен інтернетівець. Засвоєння цих правил є важливою складовою частиною сучасних медіакомпетентностей як викладачів, так і студентів.

Ще однією важливою площиною освіти в сучасних умовах є розвиток медійних та інформаційних вмінь і навичок викладачів університетів. Як вже зазначалось, нині сучасні інформаційні технології змінюють процес викладання в університеті. В останнє десятиліття викладачі активно застосовували на своїх заняттях мультимедійний проектор, відеоматеріали, інтерактивну дошку чи панель, намагались поєднувати у своїх курсах елементи дистанційної освіти. Але ці процеси відбувались досить стихійно, майже не координувались керівництвом вишу і Міністерством освіти, хоча відповідні директиви існували. Як правило, це були, скоріш за все, формальні відписки – «організували», «розробили» і т. д. Здебільшого мультимедійні, інтернет-технології та дистанційні курси були впроваджені лише найбільш прогресивними з них. Крім того, варто визнати, що високу технічну оснащеність мають далеко не всі українські виші. Виняток становлять переважно приватні освітні заклади, та й високу швидкість інтернету також гарантувати під час занять навряд чи більшість із них спроможна.

Суттєво такий стан справ змінила ситуація освітнього дистанціювання через карантин. Майже всім освітянам довелося швидко перебудовуватись, залучатись до нових технологій та оволодівати навичками дистанційної освіти. Нині понад двомісячний термін такого досвіду – активно проводяться заняття з використанням платформи ZOOM, освоюються мож-

ливості дистанційної платформи Moodle, створюються навчальні фільми за допомогою Movie Maker, готуються мультимедійні презентації лекцій, формуються електронні навчальні посібники тощо. З одного боку, відбулось, так би мовити, миттєве «осучаснення» освіти в Україні. Відтепер застосування комп'ютерних технологій не є модною прерогативою, а нагальним рішенням важливих освітніх завдань в умовах «карантинного режиму». Не чекаючи створення національних інтернет-платформ і сервісів, програмного забезпечення, інтерактивних підручників та інших ресурсів інформаційного суспільства, більшість викладачів терміново мобілізувалась для роботи онлайн. З іншого боку, як вже зазначалось, більшість освітян (та і студентів) виявились не готові до таких «новацій». Варто визнати, що не всі викладачі швидко впорались із новими викликами – частина викладачів вирішила піти іншим шляхом: замість дистанційного навчання просто перевела все у формат самостійної роботи студентів. Якщо «технічні питання можна порівняно легко вирішити, то значно складнішим стало вирішення проблем із педагогічним аспектом процесу» (Совсун, 2020).

Ставлення викладачів до сучасних інформаційних технологій не є однаковим. На відміну від тих, хто вбачає в комп'ютерних та інформаційних технологіях можливість рішення багатьох проблем вищої освіти, є ще досить велика частка освітян, які не зовсім готові залучати їх у навчальні аудиторії. І не тільки через відсутність технічних можливостей, чи через небажання опанувати нові технології, йдеться про якість освіти з їх впровадженням.

Ще задовго до карантину присутність в освітньому просторі мультимедіа та інтернету не гарантувала високу якість освіти. Безумовно, раціональне і вміле застосування мультимедійних засобів є певною мірою навчальним посібником. Відоме висловлювання, що «одне зображення варте тисячі слів», нині вже не задовольняє повністю вимоги до освіти. Та й не усі поняття, особливо ті, які є продуктом людської діяльності, можна передати за допомогою образу. Тому мультимедіа не можуть вилікувати усі «хвороби освіти». Їх варто розглядати як засіб освіти, але який має лише допоміжну властивість, заснований на діалозі навчання. «Мультимедіа, надаючи інформацію по різних каналах, рідко мотивують тих, хто навчається зробити більше, ніж спостерігати» (Sysło, 2001). Подібну думку висловлює Е. Дисон «для того, щоб перетворити слова в ідеї і думки, потрібно мислення. Більш важливим видається покращення способу бачення світу, ніж

просте додавання зображень до і так їх великої кількості. Якщо ви тільки подивитесь, то після закінчення перегляду, буде важко сформулювати те, про що дізнались (Dyson, 1999). У цьому плані мультимедійна презентація вже перестає відповідати інтерактивності як вимозі сучасності. Тому не можна не погодитись із думкою американського педагога і психолога Дж. С. Бринера, який стверджував, що ядром освітнього процесу є надання допомоги студенту через діалог, який дасть змогу транспортувати досвід у категорії ефективних систем опису й систематизації» (Bruner, 1974: 7). Але чи можливий такий діалог через екран монітора?

Зміна «знаннєвої парадигми», що панувала в ХХ ст. і ставила за мету лише передачу знань «від і до», нині актуалізує питання «Як розглядати інтернет? Це благо чи зло в освітньому процесі?». Один з авторитетних фахівців в області трансформацій цивілізації, американський економіст П. Друкер висловлювався, що «мудрість і знання не мешкають у книгах, комп'ютерних програмах чи в інтернеті. Там знаходиться лише інформація. Мудрість і знання набуваються самими учнями за допомогою людей в яких вони є» (Drucker, 1999: 56). «Зміст створюється в людській свідомості в результаті накопичення досвіду й навчання» (Окон, 1992). В інтернеті є тільки інформація, її не варто ототожнювати зі знаннями. Знання здебільшого заховані у взаємозв'язках, співвіднесенні фактів, які надають інформації зміст і значення. А «віднайти знання та мудрість можна лише через діалог між майстром та його учнями» (Szewczyk, Wychowas, 1999: 17). Отже, до сучасного викладача висувається вимоги не тільки самому бути медіаграмотним, а виступати як інтелектуальний поводитир студента по гіпермедіальних інформаційних структурах, які стають дедалі складніше побудованими.

Стан інформаційної перезавантаженості, в якому живе сучасна людина характеризується перевищенням кількості наявної інформації і об'єктивних можливостей людини її сприйняти. Крім того, неоднозначним є і питання якості інформації. За умов інформаційної різноманітності Всесвітньої мережі гострою є проблема вибору джерела інформації та його авторитетності. «Електронний енциклопедизм» – це ще не знання. Доступ до значної кількості інформації призводить до нехтування найважливішого в навчанні – рефлексивної трансформації вибраної інформації в знання. У цьому сенсі може бути загрозливою втрата домінування «легітимної інформації» викладача.

Використання недостовірної інформації студентами під час самостійної роботи може сфор-

мувати хибне уявлення в деякій частині професійних знань. Питання «свободи вибору інформації», якщо в сенсі вільного вибору, можливості свободи вибору шляху саморозвитку – тоді так. Але чи «свобода» це? Не варто забувати, що інтернет є дуже потужною технологією, яка дає нам легкий доступ до кращих і найгірших здобутків людства. Нагальним завданням медіаосвіти є формування інформаційної зрілості, підготовка до усвідомленого відбору інформації, здійснення критичного її аналізу.

Сучасний студент – «цифрова людина» (digital native), адже більшу частину відомостей воліє отримувати з інтернету. Особливо це стосується покоління, яке стало використовувати нові цифрові технології з раннього дитинства – «Digital Natives» чи «цифрові аборигени», «Screenagers», «Покоління Z» та ін. У процесі навчання необхідно змінити кліпове, фрагментарне сприйняття реальності, перейти до цілісної системи знань, елементи якої взаємопов'язані і взаємозумовлені (Галинський, 2015: 89).

Варто враховувати, що сучасний студент є не тільки споживачем інформації, тепер кожен, хто має доступ до інтернету, може стати її творцем. Крім того, є думка, що «студенти більш схильні до конструювання контенту, ніж до простого споживання. Вони стають творцями різного контенту як у формі відеороликів і онлайн-блогів, так і інших цифрових засобів самовираження» (Самохвал, 2017: 89). Контент, який він може розмістити, одразу є може стати доступним широкій аудиторії. У цьому сенсі інтернет є великою глобальною відповідальністю. Насамперед сучасна людина має бути відповідальною за «персональний «цифровий слід»: усій сукупності інформації про людину, яка в епоху тотального проникнення інформаційних технологій або знаходиться у відкритому доступі, або може бути доступною в майбутньому. Отже, у склад компетенцій медіаграмотності треба включати й усвідомлення того, що будь-яке слово, сказане в коментарях, надруковане як статус у соціальних мережах, будь-яка фотографія, завантажена у хмарне сховище чи альбом соціальної мережі, стають частиною цифрового сліду людини, його цифрової репутації» (Самохвал, 2017: 82). Вже нині більшість роботодавців під час працевлаштування нового співробітника обов'язково перевіряють його профілі у соціальних мережах. І чим більш відповідальною є посада, тим більш прискіпливими стають такі перевірки. Фото, статуси, коменти, лайки можуть надалі стати компрометуючою обставиною. Тому відповідальний підхід до формування власної

репутації в цифровому світі, усвідомлення того, що все висловлене у публічній цифровій сфері нікуди не зникне і залишиться у вільному доступі, має бути закладеним у молоді роки. Формування відповідального ставлення до власної цифрової репутації має становити основу компетенцій програми формування медіаграмотності.

Також важливими у новій освітній реальності є статус і роль соціальних мереж, які донедавна лишались поза закладом освіти. Нині учасники освітнього процесу дедалі частіше спілкуються через Facebook і різні месенджери (Viber, Telegram, WhatsApp тощо). Безумовними перевагами такої комунікації є оперативність та швидкість комунікації, комфортність умов для кожного учасника освітнього процесу, відсутність часових обмежень тощо. Привабливими рисами соціальних мереж є також велика кількість додаткових сервісів, завдяки яким кожен може урізноманітнити власний віртуальний простір. Як результат спільної діяльності користувачів соціальних сервісів, у віртуальній мережі накопичується та легко транслюється будь-яка кількість навчальних матеріалів, доступних усім користувачам. Соціальні мережі є не тільки середовищем існування студента, останнім часом дедалі більше університетських викладачів активно залучаються до соціальних мереж, створюють власні блоги для спілкування з колегами та студентами, використовують мережеві співтовариства задля професійного розвитку. Хоча варто визнати, що це є прерогативою здебільшого викладачів молодшого віку. Особливо в умовах карантинного дистанціювання соціальні мережі сприяли комунікації викладачів вишу і студентів, забезпечуючи доступ до основних і допоміжних навчальних, наукових і навчально-методичних матеріалів, доступ до даних організаційного характеру (розклад занять, дата й час консультацій тощо), та надали змогу поєднувати освітній процес з особистим життям. Нині можна впевнено стверджувати, що соціальні мережі дали змогу «швидко реагувати на нові вимоги інформаційного суспільства і більше використовувати нові можливості оновленого професійного інструментарію знань і навичок» (Коневщинська, 2016: 40).

Окрему увагу хочеться приділити питанню користування мобільними телефонами на заняттях. У сучасності телефони є невід'ємною частиною життя людини, особливо студентської молоді. Заборона їх використання є, на нашу думку, пережитком минулого. Стратегія їх заборони вже не приносить користі, а викликатиме лише роздратування. Тому вважаємо, що мож-

ливе не тільки включення мобільних телефонів та планшетів у структуру заняття, вони є нині незамінними помічниками в освітньому процесі. Йдеться не тільки про застосування Q-коду, який дає змогу автоматизувати перевірку відвідуваності чи швидко декодувати навчальну інформацію. Застосування мобільних телефонів на заняттях забезпечує постійний доступ до інформації в будь-який момент часу, дає змогу знайти потрібний матеріал, пройти тест тощо. Власний досвід залучення можливостей мобільних пристроїв на заняттях засвічує доречність та ефективність їх використання. Так, наприклад, під час лекційних та семінарських занять із курсу «Історії української культури» та «Історії мистецтв» та ін. використання мобільних пристроїв сприяє більш продуктивній роботі. Під час лекційного заняття на мобільні пристрої студентської групи передається ілюстративний матеріал, який не тільки сприяє кращому розумінню та засвоєнню теорії, а й значно економить аудиторний час, порівняно із застосуванням традиційних технічних пристроїв.

Висновки. Окреслені нами тенденції та виклики є тільки поверховим поглядом на ситуацію, яка склалась. Термін у два місяці є досить коротким часовим проміжком, щоб робити ґрунтовні висновки. Важко давати аналіз процесам, які ще тривають, проте спрямована на них увага дає змогу зробити деякі висновки.

По-перше, проблеми впровадження медіаосвіти та формування як її результату медіаграмотності були остаточно не вирішеними іще до карантину. Україна порівняно із західною системою медіаосвіти, в тому числі і дистанційної, яка активно розроблялась ще з 60-х років ХХ ст., має невеликий досвід. Висловлення З. І. Алферової, що освіта «одночасно переживає і кризу-деконструкцію, і кризу-реанімацію, і кризу-модернізацію» (Алферова, Алферов, 2016: 175), дуже точно передає сучасний стан справ.

По-друге, нові технології, включаючи інформаційні, мають бути органічно введені в освітній процес, як задля забезпечення дидактики новими засобами та методами, так і для того, щоб надати змогу студентській молоді оволодіти відповідними знаннями і навичками використання технологій, а в довгостроковій перспективі підготувати до життя в інформаційному суспільстві, що активно формується. Сучасна освіта має стати ситуацією конвергенції світу техніки та технологій із дещо консервативним світом гуманітарних наук. Необхідно прагнути до розробки такої моделі інтеграції цих різних світів, яка б могла забезпечити раціональне безпечне взаємовигідне вирішення

освітніх і життєвих завдань. Розвиток медіаграмотності студентів і викладачів варто розглядати як важливе і самостійне освітнє завдання в сучасному університеті. Впровадження в навчальний процес інформаційно-комунікаційних технологій та формування медійної культури нині є першочерговим завданням.

По-третє, незважаючи на те, що по-справжньому про дистанційну освіту активно заговорили лише під час карантину, а комунікація більшості студентів і викладачів у нових реаліях була відправлена у «вільне плавання», мають бути сформовані «загальні правила гри», систематизовані інструменти, методики, кращі ідеї і світовий досвід, на їх основі вироблена єдина система та розроблена довгострокова стратегія її побудови на усіх освітніх рівнях.

По-четверте, на нашу думку, варто враховувати, що не всі дисципліни можна перевести в дистанційний формат, оскільки деякі з них потребують виконання лабораторних чи інших робіт. А особливо це стосується творчих спеціальностей. Наскільки дистанційна освіта буде ефективною, якщо мова буде йти про «Акторську майстерність», «Сценічний рух», «Постановку голосу», «Майстерність режисера» та ін.? Отже, потрібно

вибудовувати інструменти змішаної освіти. Тим більше, що теперішня світова пандемія – не єдина причина її впроваджувати. Останніми роками вже стали традиційними перерви в освіті у зв'язку із сезонними карантинами.

І, на останок, дистанційна освіта – це не просто лекції по інтернету чи «Вайбер нам у поміч». Для організації якісної дистанційної освіти потрібно докласти багато зусиль, ця робота не може бути виконана миттєво, в шаленому темпі. На розробку дистанційних програм та курсів знадобиться навіть досвідченому і прогресивному викладачу багато часу. А чи оплачується він? Хто забезпечить якісною сучасною технікою? Швидкісним безперебійним інтернетом? Суголосною з цього приводу є думка оглядача відділу освіти ДТ.УА О. Онищенко, яка в статті «Онлайн пшеницю жала» пише: «Зараз викладачі працюють на державу на власній техніці, та ще й із власним інтернетом. І як називається робота на пана з власним реманентом? Панщина. Та жарти жартами, а епідемія коронавірусу стала краш-тестом не лише для медицини, а й для освіти. Ми побачили, що вона не готова до викликів, відчули, наскільки відірвана від життя» (Онищенко, 2020).

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Алферова З. И., Алферов А. Н. Национальное та европейське в сучасній українській медіаосвіті. *Культура України*. 2016. Вип. 53. С. 174–185.
2. Bruner J. S. W poszukiwaniu teorii nauczania. PIW, Warszawa, 1974. S. 46.
3. Галынский В. М., Соловьев П. Л. Трансформация традиционных форм обучения в современном университете: на пути к онлайн-педагогике и открытому обучению. *Университет в современном обществе: БГУ в стране и мире*. 2015. С. 87–95.
4. Drucker P. F. *Spoleczenstwo postkapitalistyczne*. Warszawa. 1999. S. 171.
5. Dyson E. Wersja 2.0. Przepis na zycie w epoce cyfrowej. Warszawa. 1999.
6. Коневщинська О. Розвиток медіаосвіти і медіакультури в умовах сучасного інформаційного суспільства. Інформаційні технології і засоби навчання. 2016. Т. 54, вип. 4. С. 32–41. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/ITZN_2016_54_4_5
7. Okon W. *Słownik Pedagogiczny*. Warszawa. 1992. S. 228.
8. Онищенко О. Онлайн пшеницю жала. URL: <https://dt.ua/EDUCATION/onlayn-pshenicu-zhala-343566.html>
9. Самохвал В. Как развивать медиаграмотность студента и преподавателя университета: стратегии и техники: сборник статей. Вып. 10. Минск. 2017. 199 с.
10. Szewczyk K. *Wychowas człowieka madrego*. Warszawa. 1999. S. 27.
11. Совсун І. Дистанційна освіта в Україні: технічні проблеми виявилися не найбільшим викликом. URL: <https://dt.ua/UKRAINE/distancijna-osvita-tehnicni-problemi-vyavilisya-ne-naybilshim-viklikom-344816.html>
12. Sysło M. M. Multimedia w edukacji. *Informatyka w szkole*. Mielec, 2001. S. 47.
13. Янчук А. М. Культура віртуального спілкування: методичні поради. Хмельницький, 2014. 28 с.

REFERENCES

1. Alferova Z., Alferov A. Natsionalne ta yevropeyske v suchasniy ukrayinskiy mediaosviti. [National and European in modern Ukrainian media education]. *Culture of Ukraine*. Xarkiv, 2016. Vup. 53. S. 174–185. [in Ukrainian].
2. Bruner J. S. W poszukiwaniu teorii nauczania. PIW, Warszawa, 1974. S. 46. [in Polish].
3. Halunskuy V., Solovyov P. Transformatsuya tradytsuonnux form obuchenuya v sovremennom universitete: na pytu k onlayn-pedagogike i otkrytomu obucheniyu. [The transformation of traditional forms of learning in a modern university: on the path to online pedagogy and open learning]. *University in modern society: BGU in the country and the world*, 2015. S. 87–95. [in Russian].
4. Drucker P. F. *Spoleczenstwo postkapitalistyczne*. Warszawa. 1999. S. 171. [in Polish].
5. Dyson E. Wersja 2.0. Przepis na zycie w epoce cyfrowej. Warszawa. 1999. [in Polish].

6. Konevshchinska O. Rozvitok mediaosvity i mediakultury v umovax suchasnogo informatsiyного suspilstva. Informatsiyни tehnologii I zasobu navchannya. [Development of media education and media culture in the modern information society. Information technologies and teaching aids], 2016. T. 54, vup. 4. S. 32–41. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/ITZN_2016_54_4_5 [in Ukrainain].
7. Okon W. Słownik Pedagogiczny. Warszawa. 1992. S. 228. [in Polish].
8. Onishchenko O. Onlain pshenitsy zhala. [Online wheat sting]. URL: https://dt.ua/EDUCATION/onlayn-pshenicyu-zhala-343566_.html [in Ukrainain].
9. Samokhval V. Kak razvivat mediagramotnost studenta I prepodavatela universiteta: strategii I tewxniki. [How to develop the media literacy of a student and university teacher: strategies and techniques], sb. st. Vup. 10. Minsk. 2017. 199 s. [in Russian].
10. Szewczyk K. Wychowas człowieka madrego. Warszawa. 1999. S. 27. [in Polish].
11. Sovsun I. Dustantsiyна osvita v Ukrayini: tehniczni problem vyyavylisya ne naybilshym vyklykom. [Distance education in Ukraine: technical problems were not the biggest challenge]. URL: https://dt.ua/UKRAINE/distanciyna-osvita-tehniczni-problemi-vyavilisya-ne-naybilshim-viklikom-344816_.html. [in Ukrainain].
12. Sysło M. M. Multimedia w edukacji. Informatyka w szkole. Mielec, 2001. S. 47. [in Polish].
13. Yanchuk A.M. Kultura virtualnogo spilkuvannya: metodishni poradi. [The culture of virtual communication: guidelines], Xmelnitskiy, 2014. 28 s. [in Ukrainain].